

УДК 336.773(368:477)

СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ ЯК ДОМІНУЮЧОГО ЕЛЕМЕНТУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Павленко О.П.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Досліджено проблеми страхування ризиків фінансового кредитних установ, а також взаємодія учасників ринку фінансових послуг. Відзначено основні види страхування ризиків банківських установ. Окремі положення статті присвячені аспектам функціонування фінансово-кредитних установ в розрізі страхового захисту. Визначено перспективи та напрямки розвитку ринку страхових послуг.

Ключові слова: кредитний ризик, фінансово-кредитні установи, страховий ринок, страхова сума, страхова подія, страховик, страхувальник.

Постановка проблеми. Активізація активності між учасниками страхового ринку потребує розширення та вдосконалення спектру страхових послуг, які надаються на покриття фінансово-кредитних ризиків. Динамічний розвиток страхового захисту України за останні роки забезпечує можливість розширення існуючих та створення нових страхових продуктів, а саме: страхування товарних кредитів; страхування фінансових (корпоративних та споживчих) кредитів; страхування кредитів під інвестиції; страхування відповідальності позичальника; страхування фінансових застав; страхування кредитів довіри й депозитів, а також страхування перерви у виробництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі позиції управління ризиками фінансово-кредитних установ відображені у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Алексійчук В.М., Базилевич В.Д., Вовчак О.Д., Дем'яненко М.Я., Заруба О.Д., Кабушкін С.Н., Козьменко О.В., Малік М.Й., Морсман Е., Пічик К.В., Примостка Л.О., Осадець С.С., Фурман В.М. Серед публікацій присвячених дослідженню питань розвитку страхового ринку слід відзначити таких авторів, як О.І. Барановський, Ф.М. Фурман, Н.М. Внукова, Я.П. Шумелда, Н.В. Ткаченко, Л.О. Орланюк-Маліцька, А.К. Шихов та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На ринку фінансових послуг останнім часом все більше привертають увагу нові види та методи страхового захисту ризиків фінансово-кредитних установ, тому ця проблема залишається досить актуальною і невирішеною. Передумови виникнення страхових послуг у ринковому середовищі сприятимуть зростанню подальшого використання у фінансовій діяльності, тому цей напрям є перспективним і потребує поглибленого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є обґрунтування пропозицій щодо сфери застосування страхування ризиків фінансово-кредитних установ як домінуючого елемента ринку фінансових послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найбільш поширених ризиків у фінансово-господарської діяльності є кредитний ризик, пов'язаний з можливістю невиконання позичальником своїх фінансових зобов'язань перед банками, іншими кредиторами чи інвесторами у

результаті виникнення ризику неплатежу або його неплатоспроможності, який формується у процесі кредитування.

Як визначає Базилевич В.Д., суть цього виду страхування полягає у зменшенні або усуненні кредитного ризику. Він поширюється тільки на споживчий кредит, тобто на придбання товарів довгострокового користування. Надаючи споживчий кредит, продавець практично позбавлений можливості контролювати платоспроможність покупця. За великої кількості продажів у кредит деякі з них не будуть оплачені. Це типово страховий ризик, оскільки тут діють випадковість та математичний закон великих чисел. Коли ж ідеться про страхування банківських кредитів, то не знайдеться такого страховика, який би взяв на себе відшкодування збитків за неповернення кредиту або невчасне його повернення, бо ніяка інша установа не знає ступеня надійності позичальника краще, ніж сам банк. До того ж винагородою банкіру за ризик, який він на себе бере, є банківський прибуток. Якби всі ризики банку, пов'язані з кредитуванням, передати страховикам, не було б потреби платити банкірам [1].

Вищевикладене не означає, що в банківській діяльності немає страхових ризиків. У процесі кредитування застосовують такі способи страхового захисту: страхування ризику неповернення кредиту; страхування відповідальності позичальника за неповернення кредиту банку (або іншому кредиторі); страхування невчасної сплати позичальником відсотків за кредит; страхування споживчого кредиту; страхування комерційного кредиту (страхування векселів); страхування депозитів фізичних осіб; страхування депозитів юридичних осіб.

Зарубіжна страхова практика засвідчує про єдність підходів до визначення умов щодо страхування кредитів. Так, у польському Законі «Про страхову діяльність», страхування кредитів виокремлено у самостійну позицію у розділі позажиттєвих видів страхування (польська страхова теорія дотримується загального «дихотомного» поділу усієї сукупності видів страхування: на майнове й особисте. Російська страхова практика однозначно розглядає страхування кредитів як страхування заборгованості у складі страхування відповідальності. Німецька систематизація страхування теж традиційно відносить страхування кредитів до підгалузі страхування відповідальності. У відповідності до Закону України «Про

страхування», страхування кредитів відноситься до майнових видів добровільного страхування.

Страхування кредитних ризиків в сучасному ринковому середовищі розглядається як комплекс страхових послуг, які забезпечують страховий захист майнових інтересів кредиторів, пов'язаних з існуванням ризику неповернення кредиту внаслідок неплатоспроможності позичальника. Кредитний ризик пов'язаний з можливістю невиконання фірмою своїх фінансових зобов'язань перед інвестором в результаті використання для фінансування своєї діяльності внутрішньої позики. Кредитний ризик виникає в процесі ділової співпраці підприємства зі своїми кредиторами:

- 1) з банком та іншими фінансовими установами;
- 2) з контрагентами – постачальниками і посередниками;
- 3) з акціонерами.

Різновидність видів кредитних операцій визначає особливості і причини виникнення кредитного ризику:

- 1) недобросовісність позичальника, який отримав кредит;
- 2) погіршення конкурентного стану конкретної фірми, що отримала комерційний або банківський кредит;
- 3) несприятлива економічна кон'юнктура;

Суб'єктом страхування кредитних відносин є юридична особа, яка уклала зі страховиком договір страхування кредиту або позики, та яка у встановленому законодавством України порядку здійснює кредитування на умовах, встановлених кредитним договором (договором позики). Об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з матеріальними збитками, завданими страхувальнику внаслідок невиконання (або неналежного виконання) позичальником своїх обов'язків, передбачених кредитним договором (договором позики) між позичальником та страхувальником (позикодавцем та кредитором). Страховим ризиком є неповернення кредитів або позик страхувальнику, що пов'язане з невиконанням (неналежним виконанням) позичальником своїх обов'язків, передбачених кредитним договором (договором позики) між позичальником та страхувальником (позикодавцем та кредитором). Страховими випадками є збитки страхувальника у результаті невиконання (неналежного виконання) позичальником своїх обов'язків, передбачених кредитним договором (договором позики), а саме: неповернення (або часткове повернення) позичальником кредиту (позики) у встановлені кредитним договором терміни та (або) невиплата ним у повному обсязі й в установлені кредитним договором терміни погашення відсотків невиконання інших обов'язків, передбачених кредитним договором. Звичайно страхова сума при страхуванні кредитів встановлюється у межах суми кредиту та відсотків за користування кредитом. Термін страхування визначається на період дії кредитного договору. Страховий тариф встановлюється у залежності від суми кредиту, а також від: категорії предмету застави (автотранспорт, побутова техніка житло тощо); механізму оцінки предмета застави й процедури оцінки кредитоспроможності позичальника [7].

У разі настання страхової події, страховик здійснює страхове відшкодування у розмірі заборгованості позичальника за вирахуванням франшизи. Виплата страхового відшкодування проводиться на підставі таких документів: страхового договору; кредитного договору; копій листування між страхувальником та позичальником, що стосується даного страхового випадку (якщо таке листування є в наявності); підтвердження суми заборгованості позичальника перед страхувальником відповідно до даних позичкового рахунку позичальника; паспорту й довідки про присвоєння ідентифікаційного номера позичальника; інших документів, наявність яких, на погляд страхувальника, дає змогу встановити розмір страхового відшкодування за конкретним кредитним договором.

В економічній літературі відокремлюється страхування кредитів за класифікаційними ознаками, яке поділяється на три види:

1. Делькредерне страхування.
2. Страхування кредиту довіри.
3. Страхування застав (гарантійне страхування).

При делькредерному страхуванні страхувальником може виступати як кредитор, так і позичальник. Якщо кредитор одночасно є й страхувальником, він може розраховувати на страхове відшкодування збитків у випадку невиконання боржником своїх фінансових зобов'язань. За другою формою делькредерного страхування позичальник виступає у ролі страхувальника й тим самим захищає майнові інтереси свого кредитора.

Делькредитне страхування кредитних ризиків передбачає наявність досить широкого асортименту страхових послуг, а саме страхування товарних кредитів, страхування відповідальності позичальника за непогашення кредитів, страхування експортних кредитів, страхування кредитів під інвестиції. Розглянемо зміст цих страхових послуг детальніше.

1. Страхування товарних кредитів – надання страхового захисту страхувальнику на випадок неплатоспроможності покупців-позичальників. Метою страхування товарних кредитів є гарантія повернення підприємствами у визначний строк грошових коштів, якщо клієнт, якому надано товар чи послуги у кредит, не в змозі своєчасно їх сплатити через свою неплатоспроможність чи з інших причин.

Страхувальниками за даним видом страхування виступають постачальники, тобто кредитори. Об'єктом страхування за договором є майнові інтереси страхувальника, пов'язані з його комерційною діяльністю. Ризик проявляється у ймовірності спричинення прямих матеріальних збитків страхувальнику внаслідок невиконання (неналежного) виконання обов'язків за контрактами купівлі-продажу товарів (робіт та послуг). Страховим випадком є заподіяння прямих матеріальних збитків страхувальнику, пов'язаних з порушенням його прав і законних інтересів під час здійснення ним комерційної діяльності у частині виконання перед ним грошових зобов'язань контрагентів за контрактами.

2. Страхування відповідальності позичальника за непогашення кредитів – надання страхового захисту кредитору на випадок непогашення суми кредиту та відсотків по ньому у встанов-

лені терміни. Учасниками процесу страхування виступають: страхова компанія, фізична або юридична особа та позичальник. Об'єктом страхування є відповідальність позичальника перед банком-кредитором за своєчасне й повне погашення кредиту у т.ч. й відсотків за ним. Термін дії договору страхування відповідає терміну дії кредитного договору. Страхову суму встановлюють у межах суми кредиту, а страховий платіж залежить від розміру страхової суми, ступеня ризику, форми кредиту, а також від кредитної історії позичальника.

3. Страхування експортних кредитів – надання страхового захисту підприємцям, які здійснюють різні форми міжнародної співпраці. Необхідність страхування експортних кредитів полягає у потребі покриття збитків, спричинених учаснику зовнішньоекономічної діяльності, у зв'язку з невиконанням іноземним контрагентом договірних зобов'язань внаслідок власної неплатоспроможності, або інших умов, передбачених договором страхування.

Страховим випадком вважається неплатоспроможність іноземного контрагента, що в свою чергу зумовлює майнову відповідальність страховика перед страхувальником. Страховим ризиком є настання неспроможності іноземного контрагента, внаслідок чого цей іноземний контрагент:

- не оплатив або не може більше оплачувати товари або послуги, що є об'єктом контракту, укладеного страхувальником з цим іноземним контрагентом;
- не поставив або не може більше поставити товари або послуги, що є об'єктом контракту, укладеного страхувальником з цим іноземним контрагентом.

Страхова сума визначається у межах укладеного контракту між страхувальником та контрагентом. Страхова премія розраховується, виходячи з запланованого обсягу експортно-імпортних операцій страхувальника.

4. Страхування кредитів під інвестиції – надання страхового захисту інвесторам, які здійснюють вкладання коштів у різні інвестиційні проекти за рахунок наданих кредитів та інвестицій. Кредити під інвестиції можуть надаватися як у товарній, так і грошовій (готівковій чи безготівковій формі). При видачі кредитів у товарній формі кредиторами є виробники й продавці інвестиційних інструментів, а при грошовій формі – банківські установи, які однаково зацікавлені у своєчасному й повному поверненні заборгованості.

Крім делькредерного страхування, страхові послуги надаються щодо страхування довіри. Сутність даного виду страхування полягає у тому, що роботодавець захищає себе від ймовірних збитків на випадок фінансових зловживань працівників. Суб'єктами страхування довіри виступають роботодавці та працівники, які, відповідно до своїх службових обов'язків, несуть матеріальну та фінансову відповідальність перед роботодавцем. Страхування кредитів довіри пропонує також захист від незадовільних фінансових наслідків, збитків, завданих власним персоналом, якому з огляду на виконуваним ним службові обов'язки необхідно довіряти майнові цінності. Зазначене страхування дає змогу: уни-

кати зайвої турботи про матеріальні цінності, що полягає у виникненні особливих вказівок та інструкцій; запобігати прямим збиткам і втратам; уникати в кожному випадку потреби отримувати докази цілості матеріальних цінностей [6].

Страховик відшкодовує страхувальникові майнові збитки, котрі йому завдані його довіреними особами шляхом чи в результаті вчинення ними недозволених дій. Отже, це страхування є специфічним видом страхування відповідальності службових осіб. Зміст страхування в цьому разі полягає у страхуванні «кредиту довіри». Проте матеріальною субстанцією цього кредиту є вартість матеріальних цінностей, які неначе надаються в розпорядження у кредит третім особам.

Страхування кредиту довіри (недовіри) з'явилося в Англії. Ще в 1840 році страхова компанія Guarantee Society of London продала перший поліс, за умовами якого компанія гарантувала працедавцям матеріальний захист на випадок збитків, завданих їм їхніми службовцями в разі несумлінного виконання покладених на них обов'язків. До цього часу таку гарантію забезпечувала звичайна готівкова застава в певному домовленому розмірі. Особливого розмаху цей вид страхування набув у США в період міграційного буму. Працедавці змушені були користуватися послугами здебільшого невідомих працівників, які наймалися на службу. Необхідні були гарантії, що й сприяло утвердженню нового виду страхування. Сьогодні страхування довіри («Fidelity-Insurance») в США провадить більш ніж 200 страхових компаній. Страхування кредиту довіри (недовіри) практикується здебільшого як загальне й охоплює всіх без винятку службовців та працівників. Завдяки цьому працедавець уникає необхідності надмірного нагляду за окремими працівниками, що, в свою чергу, не дає підстав для їх дискримінації, забезпечує солідний страховий захист і полегшує персональні відносини.

Останніми роками особливим різноманітним страхування довіри стало страхування комп'ютерних зловживань. Воно захищає власників комп'ютерних систем від збитків, які завдаються їм у результаті використання електронної обробки інформації шляхом зовнішнього вторгнення в комп'ютерну систему з метою пошкодження носіїв інформації, зміни програм, внесення фіктивних рахунків, зняття з них коштів і їх подальшого привласнення. Величина страхової відповідальності в цих випадках установлюється за домовленістю між страховиком і страхувальником.

Об'єктом страхування довіри є комп'ютерні системи банку, електронні дані носії, комп'ютерні віруси, електронний зв'язок, електронні перекази, цінні папери на електронних носіях, а також переказ коштів по телефонних інструкціях. Страхова сума визначається за згодою сторін, але у межах можливих фінансових збитків, що можуть виникнути у результаті непрофесійної діяльності відповідальних осіб. Наявність договору страхування довіри дозволяє роботодавцю: уникати зайвої тривоги про матеріальні цінності, які передаються довіреним особам, персоналу у користування; запобігати виникненню витрат прямих збитків; уникати у кожному випадку по-

треби отримувати докази цілісності матеріальних цінностей.

Серед багатьох видів страхування кредитів важливе місце посідає страхування заставного майна, адже даний вид страхування є зручним як для кредитора, так і для позичальника. Договір страхування заставного майна дозволяє позичальнику отримати необхідний кредит, а кредитору – отримати заставне майно позичальника у разі несвоєчасного погашення суми заборгованості за кредитом. Метою проведення даного виду страхування є захист майнових інтересів фінансово-кредитної установи, яка здійснює кредитування фізичних та юридичних осіб, страховальників, пов'язаних з володінням, користуванням та розпорядженням заставним майном.

Об'єктом страхування є заставне майно, яке передається банку у заставу й належить, як правило, страховальнику на правах власності або оренди чи лізингу. Страхова сума встановлюється за обопільною згодою сторін у межах дійсної вартості майна (при розрахунку страхового відшкодування буде враховуватись амортизація) або у розмірі повної відновлювальної вартості (у такому разі розрахунок страхового відшкодування буде здійснюватись без врахування амортизації). При страхуванні заставного майна страхове покриття розповсюджується на такі види ризиків:

- пожежі (пошкодження чи повне знищення об'єктів страхування внаслідок впливу вогню, а також продуктів горіння й засобів гасіння пожежі), ураження блискавкою та вибуху газу;

- стихійних лих (повінь, землетрус, шторм, буря, вихор, ураган, смерч, град, зсув ґрунту тощо) та падіння керованих літальних апаратів або їх уламків;

- часткової або загальної аварії обігрівальної, водогінної каналізаційної систем, систем пожежогасіння та інших технологічних аварії, які спричинили об'єкту страхування прямих або опосередкованих збитків;

- протиправних або зумисних дій третіх осіб (підпал, крадіжка зі зломом, пограбування тощо) [5].

Розглянемо більш детально страхування кредитних ризиків. Питання про те, чи страхування кредитів є видом страхової діяльності – чи це особливий вид банківської діяльності є спірним на сьогодні. Окремі спеціалісти ототожнюють поняття кредитних ризиків страхування і страхування банківських ризиків [3].

Особливістю страхування кредитних ризиків є те, що у стосунках між кредитором та його боржником предмет їхнього спільного інтересу (кредит) ставить ці сторони в діаметрально протилежні економічно-правові умови. Боржник зобов'язаний повернути одержану позику, а кредитор має право вимагати повернення наданої позики за попередньо узгодженими умовами. Невиконання цих умов загрожує кредитору фінансовими збитками. Основний ризик кредитної операції з матеріальної точки зору проявляється в неповерненні заборгованості, а з юридичної – у невиконанні зобов'язань. Це так звані матеріальна та юридична форми забезпечення кредитів. Найбільш вірогідною і надійною формою виступає страхування.

В практиці страхування найбільш вживаними організаційними формами страхування кредитів виступають:

- страхування товарних кредитів;
- страхування кредитів під інвестиційні засоби;
- страхування споживчих кредитів;
- страхування кредитів, виданих під заставу;
- страхування кредитів довіри.

Вони відрізняються за характером наданого кредиту, що забезпечується страховим захистом.

Найбільш розповсюдженою організаційною формою страхування кредитів є страхування товарних кредитів, необхідність виникнення якої пов'язана з випадками неплатоспроможності покупців-позичальників.

Для кращого розуміння механізму дії кредитного страхування більш детально зупинимося на характеристиці страхування банківських кредитів, а саме: на страхуванні ризику непогашення кредиту та на страхуванні відповідальності позичальника за непогашення кредиту. Ці види страхування кредитів на українському ринку страхових послуг з'явилися порівняно недавно – на початку 90-х років. Форма здійснення цих видів добровільна.

Страхування ризику непогашення кредиту відноситься до делькредерної форми організації страхових відносин, де роль страховальників і застрахованих одночасно відіграють банки, інвестори та інші кредитори, і страхові відносини обмежуються лише стосунками між двома сторонами – страховиком і страховальником. Об'єктом страхування ризику непогашеного кредиту є відповідальність усіх або окремих позичальників перед банком за вчасне і повне погашення кредиту та сплату відсотка за використання його у визначений кредитним договором строк. Страховиком є страхова компанія, яка має ліцензію на здійснення такого виду діяльності. Страховальником як правило виступає банківська установа. Страховальник визначає сам: застрахувати відповідальність усіх позичальників, котрим були надані кредити, чи відповідальність кожного зокрема. Перший варіант привабливий тим, що за цих умов забезпечується автоматизм відповідальності страховика, що є суттєвим гарантом повернення кредитних засобів, і встановлюється пільгова тарифна ставка. Але в умовах нестабільної економічної ситуації доцільніше страхувати кредити з відсотками кожного позичальника зокрема. Страховальник має право застрахувати тільки суму основного боргу або суму виданого кредиту з відсотками. За умови страхування кредиту та відсотків за нього страховик з часу настання страхового випадку виплачує страховальнику відшкодування в розмірі від 50 до 90% непогашених боржником платежів та відсотків за них. Решта ризику залишається на відповідальності страховальника. Поділ ризику між страховиком і страховальником встановлений для того, щоб не знижувати відповідальність банку за видані ним кредити. При страхуванні банк повинен ретельно перевірити платоспроможність позичальника, його фінансовий стан. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика щодо всієї суми заборгованості (включно з пла-

тою за користування кредитом), яку належить повернути за умовами кредитного договору [1].

Відповідальність страхової установи виникає в тому випадку, коли страховальник не отримав обумовлену кредитним договором суму на протязі, як правило, 20 днів після настання терміну платежу, передбаченого кредитним договором, або терміну, встановленого банком при невиконанні позичальником умов кредитного договору. За договором страхування встановлюється межа відповідальності страховика. Якщо страхуються окремі кредити, то договір страхування укладається на період користування кредитом. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика, виходячи з всієї суми заборгованості (включаючи відсоток за користування кредитом), що підлягає поверненню за умовами кредитного договору.

Договір укладається на підставі письмової заяви банку у встановленій страховиком формі, копії кредитного договору разом зі всіма документами, наданими на переддоговірну експертизу. Не можуть бути застраховані ті кредити, по яких на день укладення договору страхування є прострочена заборгованість. Страхову премію страховальник сплачує одноразово, в строк, як правило, до 5-и банківських днів з дня укладення договору страхування. Страховик зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування протягом трьох банківських днів по закінченню 20-ти робочих днів та після закінчення дії договору страхування.

Відповідальність страхової організації виникає, якщо страховальник не повернув банку-кредитору обумовлену кредитним договором суму протягом трьох днів після настання терміну платежу, передбаченого кредитним договором, без факту його пролонгації. Страхуванню підлягає не вся відповідальність позичальника, а певна його частина (від 50 до 90%). Решту відповідальності покладено на самого страховальника. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика, виходячи з всієї суми заборгованості, що підлягає поверненню за кредитним договором.

Іншим поширеним видом страхування банківських кредитів є страхування відповідальності позичальників за непогашення кредитів, за умовами котрого страховальником виступає боржник, страхуючи одержаний кредит на користь свого кредитора. Тобто страхується нібито виконання фінансових зобов'язань, даних боржником на покриття збитку завданого своєму кредитору. Це є тип класичного (заставного) страхування.

На відміну від страхування непогашення кредитів договір страхування відповідальності позичальників за непогашення кредиту укладається між страховиком та підприємствами (чи організаціями – юридичними установами), які виступають страховальниками. Об'єктом страхування є відповідальність позичальника перед банком, який видав кредит, за своєчасне і повне погашення кредитів. Основні правила і умови страхування вищенаведених двох видів загалом аналогічні.

Фінансово-кредитні установи, в тому числі банки, кредитні організації, інвестиційні компа-

нії, інші професійні учасники фондового ринку можуть застрахувати свої бізнес-ризиків.

1. Шкода або втрата цінного майна, що перебуває у приміщеннях страховальника. Страхуються паперові грошові знаки, монети, чеки, всі види цінних паперів в документарній формі (сертифікати, акції, облігації, векселі тощо), дорогоцінні метали й каміння в будь-якому вигляді, що належать страховальникові або клієнтам страховальника від загибелі, втрати або пошкодження, що наступили в результаті:

- розкрадання, крадіжки, розбійного нападу;
- пожежі, вибуху та їх наслідків;
- затоки в результаті аварії водопровідної, каналізаційної та інших систем забезпечення.

2. Збитки (втрата або пошкодження з будь-якої причини) цінного майна в процесі транспортування, у тому числі спеціалізованими (наприклад, інкассаторськими) службами.

3. «Нелояльність персоналу», що визначається як заподіяння збитків страховальнику – юридичній особі в результаті протиправних дій, скоєних співробітниками страховальника навмисне. До таких дій відносять такі несанкціоновані операції: платежі, списання з рахунків клієнтів, надання кредитів, позик, операції з цінними паперами, дорогоцінними металами, лізингові операції, підроблення або підробка документів (підробка підпису, внесення незаконних змін, заміна на фальшиві документи), розкрадання і деякі інші. Покриваються лише прямі збитки. Дане покриття аналогічно зарубіжного банківського страховим полісом «Banking Blanket Bond» (BBB).

4. Збитки в результаті прийняття банком після належним чином проведеної перевірки (з використанням детекторів справжності та інших методів) фальшивих банкнот (монет).

Крім перелічених специфічних ризиків у договорі для фінансово-кредитних установ можуть бути представлені і необхідні будь-якому страховальнику – фізичній особі види страхування майна та цивільної відповідальності, наприклад страхування будівель і приміщень, включаючи спеціальні комунікації і скління, сейфи та сховища, електронне обладнання. Важливо відзначити, що при страхуванні ризиків фінансово-кредитних установ страховики не надають гарантії щодо покриття збитків від помилок або неправильних дій керівництва і співробітників страховальника та навмисних дій його клієнтів. Дані ризики за визначенням включені в сферу власне фінансово-кредитної діяльності.

Страхове покриття фінансових і підприємницьких ризиків для фінансово-кредитних організацій є досить дорогим продуктом. Навіть за кордоном не кожен великий банк може собі дозволити поліс «BBB». Однак існують цікаві приклади взаємовигідного співробітництва у сфері страхування фінансових ризиків, коли прибуток від укладення страхового договору отримують і страховик, і страховальник.

У США страхові компанії, які мають вищі рейтинги фінансової стійкості від провідних рейтингових агентств (наприклад, або AAA AA+ з Standard & Poor's), надають страхові гарантії по муніципальних облігаціях, у яких початкові рейтингові оцінки набагато нижче. В результаті

такої «підтримки» цінні папери підвищують свій рейтинг на кілька пунктів (до рівня дуже надійних), що дозволяє розміщувати їх на фондовому ринку за більш високою ціною. Таким чином, і страхова компанія заробила страхову премію, страховальник отримав додатковий дохід за рахунок залучення більшої суми грошей під менший відсоток.

В банківській діяльності велике значення відіграє система страхового захисту депозитів, яка вперше була заснована банками США в 30-ті роки. У разі банкрутства банку Федеральна корпорація страхування депозитів покриває його зобов'язання перед вкладниками у мінімальній квоті повної страхової відповідальності (лише на 100 тис. \$) суми депозиту вкладника. Згідно Директиви Європейського Союзу мінімальна квота має становити 20 тис. ЄВРО (для Іспанії та Португалії – 15 тис. ЄВРО). Тепер ці квоти (страхові суми) є досить рівновеликими навіть у тих країнах, які мають однаковий рівень економічного розвитку.

Страховий захист депозитів в Україні здійснюється за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у порядку, передбаченому законодавством. Фонд створюється за рахунок придбання банками державних цінних паперів (на суму, достатню для покриття зобов'язань перед фізичними особами) та передачі їх на зберігання Національного банку України. У разі ліквідації комерційного банку Національний банк України розблоковує державні цінні папери і використовує їх на відшкодування вкладникам депозитів [2, 4].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Подальший розвиток фінансово-кредитних інституцій потребує удосконалення механізму страхового захисту як позичальника, так і кредитора. У цьому контексті кредитні установи зацікавлені у наданні їм гарантій щодо майнової відповідальності страховика за несвоєчасне або не у повному обсязі погашення заборгованості страховальника. У свою чергу страховальник, укладаючи договір кредитного страхування, по-

винен мати впевненість у здатності страховика розрахуватися з кредитором у разі неплатоспроможності страховальника.

До сучасних видів страхування ризиків фінансово-кредитних установ можуть також бути віднесені: страхування втрати прибутку (доходів); страхування ризику невиконання договірних зобов'язань; страхування ризиків впровадження нової техніки і технології; страхування на випадок зниження обумовленого рівня рентабельності; страхування ризику засновника; страхування біржових ризиків, страхування банківських пластикових карток. Останній вид страхування вже поширений в країнах близького зарубіжжя.

Новою послугою на страховому ринку виступає так званий «страховий аудит», який застосовується для максимального сервісу для клієнта, а також надання повної та достовірної інформації в договорі страхування. Але більшість страхових брокерів, які працюють на українському страховому ринку, пропонують «страховий аудит» (аналіз) безкоштовно з метою подальшого продажу страхових послуг. Однак більшості клієнтів дана послуга нецікава і не є цінною. Лідерами на страховому ринку є спеціалісти FCI Company, які розробили професійну діагностику процесів страхування в банках, направлену на: виявлення «слабких місць» страхування заставного майна, які в подальшому можуть створити істотні збитки; виявлення факторів, які поглинають час співробітників банківських установ та заважають продавати більше кредитних продуктів; поступову програму дій для швидкого усунення збоїв в страхуванні клієнтів з одночасною організацією бізнес-процесів, що забезпечить в майбутньому збільшення доходів банків та сприятиме мінімізації витрат ресурсів на страхування клієнтів. FCI Company володіє власним CRM-продуктом, розробленим спеціально для роботи з банками, що дозволяє швидко і якісно надавати послуги, забезпечуючи банкам оперативну підтримку при продажу та подальшому обслуговуванні насамперед кредитних продуктів.

Список літератури:

1. Базилевич В. Д. Страхова справа. – К.: «Знання», КОО, 1998. – 374 с.
2. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 50, ст. 564) // Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
3. Козьменко О. В. Нові вектори страхового ринку України: монографія / [Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін.]; кер. авт. проекту д.е.н., проф. О. В. Козьменко. – Суми: Університетська книга, 2012. – 315 с.
4. Офіційний сайт Фориншурер страхование // Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/12/04/27/4489>.
5. Сомик А. В. Особливості страхування об'єктів застави при кредитних відносинах / А. Сомик // Економіка АПК. – 2004. – № 4. – С. 93-98.
6. Страховий ринок України 2014: огляд. – Режим доступу: <http://frk.kiev.ua/index.php?p=articles&area=1&action=displayarticle&id=830&name=2012>
7. Фурман В. М. Основні напрямки організації стратегічного управління в страхових компаніях [Текст] / В. М. Фурман // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 4. – С. 49-61.

Павленко О.П.

Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет

СТРАХОВАНИЕ РИСКОВ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ КАК ДОМИНИРУЮЩЕГО ЭЛЕМЕНТА РЫНКА ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ

Аннотация

Исследованы проблемы страхования рисков финансово-кредитных учреждений, а также взаимодействие участников рынка финансовых услуг. Отмечено основные виды страхования рисков банковских учреждений. Отдельные положения статьи посвящены аспектам функционирования финансово-кредитных учреждений в разрезе страховой защиты. Определены перспективы и направления развития рынка страховых услуг.

Ключевые слова: кредитный риск, финансово-кредитные учреждения, страховой рынок, страховая сумма, страховое событие, страховщик, страхователь.

Pavlenko O.P.

Dnepropetrovsk State Agrarian University of Economics

INSURANCE RISK FINANCIAL INSTITUTIONS AS THE DOMINANT ELEMENTS OF THE MARKET FINANCIAL SERVICES

Summary

The problems of credit risk insurance financial institutions and interaction of market participants in financial services. It's noted major insurance risks banks. Certain provisions of articles devoted to aspects of financial institutions in the context of insurance protection. It's defined the prospects and directions of development of the insurance market.

Keywords: credit risk, financial institutions, insurance market, the insurance amount, the insured event, the insurer, the policyholder.